

KARINA GÓRSKA-ROŻEJ*

Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa, Polska

ZNACZENIE ADAPTACJI I UMIEJĘTNOŚCI ADAPTACYJNYCH W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA ODPORNOŚCI NA ZAGROŻENIA W SPOŁECZNOŚCIACH NA POZIOMIE LOKALNYM

THE IMPORTANCE OF ADAPTATION AND ADAPTIVE SKILLS IN THE PROCESS OF SHAPING RESILIENCE TO THREATS IN COMMUNITIES AT THE LOCAL LEVEL

ABSTRAKT: Niniejszy artykuł został poświęcony kluczowemu procesowi, w ramach funkcjonowania społeczności na poziomie lokalnym, mianowicie – kształtowaniu odporności na zagrożenia w tychże społecznościach. Przedmiotem badań jest adaptacja oraz będące jej podstawą, umiejętności adaptacyjne społeczności lokalnych. Za główny cel badań uznano uzasadnienie znaczenia adaptacji oraz umiejętności adaptacyjnych w procesie kształtowania odporności na zagrożenia w społecznościach na poziomie lokalnym. Problem badawczy wygenerowano w postaci następującego pytania: Dlaczego adaptacja oraz podnoszenie poziomu umiejętności adaptacyjnych jest kluczowe w procesie kształtowania odporności na zagrożenia w społecznościach na poziomie lokalnym?

SŁOWA KLUCZOWE: odporność na zagrożenia, rezyliencja, adaptacja, umiejętności adaptacyjne, bezpieczeństwo lokalne

ABSTRACT: This article is devoted to a key process within the functioning of communities at the local level, namely - shaping resilience to threats in these communities. The subject of research is adaptation and the adaptive skills of local communities, which are its basis. The main goal of the research was to justify the importance of adaptation and adaptive skills in the process of shaping resilience to threats in communities at the local level. The

---

* dr Karina Górską-Rożej, War Studies University, Warsaw, Poland

 <https://orcid.org/0000-0002-6939-762X> k.rozej@pracownik.akademia.mil.pl

Copyright (c) 2024 Karina Górską-Rożej. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

research problem was generated in the form of the following question: Why is adaptation and increasing the level of adaptive skills crucial in the process of shaping resilience to threats in communities at the local level?

KEYWORDS: resilience to threats, resilience, adaptation, adaptive skills, local security

WPROWADZENIE

Świat, w którym przyszło nam – społecznościom lokalnym – funkcjonować, nacechowany jest niepewnością zdarzeń; zagrożeniami, jeszcze do niedawna niemożliwymi do wystąpienia; zmianami w charakterze zagrożeń w ogóle, a także problemami o charakterze społecznym, gospodarczym, ekonomicznym, technologicznym, demograficznym, ekologicznym oraz międzynarodowym. Wydarzenia ostatnich lat, a przede wszystkim pandemia Sars-Cov-2, kryzys ekonomiczny, kryzys migracyjny, zwiększenie poparcia dla rządów populistów, agresja zbrojna Rosji na Ukrainę, powinny wzbudzić w jednostkach, społecznościach lokalnych oraz całym społeczeństwie chęć i poczucie konieczności kształtowania odporności na wyżej wymienione i także inne zagrożenia. Pojęcie odporności w przywołanym kontekście należy rozumieć jako zdolność społeczeństwa narażonego na zagrożenia do adaptacji do nowej sytuacji poprzez przeciwstawianie się lub wprowadzanie zmian w celu utrzymania akceptowanego poziomu egzystencji¹.

Odporna społeczność lokalna to taka, która jest zaangażowana w działania ograniczające ryzyko wystąpienia zagrożenia, jest w stanie egzystować w czasie trwania niekorzystnej sytuacji, a także potrafi budować i zwiększać umiejętności adaptacji². Odporność obejmuje trzy podstawowe obszary: stopień, w jakim społeczność lokalna jest zdolna do samoorganizacji; ilość zakłóceń, jakie owa społeczność może przetrwać oraz stopień, w jakim społeczność lokalna może budować i zwiększać umiejętności adaptacji i uczenia się³.

Podstawą w zwiększaniu poziomu odporności na zagrożenia w społecznościach na poziomie lokalnym są ich umiejętności adaptacyjne. Do podstawowych składników umiejętności

---

¹ K. Dow, *Exploring Differences in Our Common Future(s) – The Meaning of Vulnerability to Global Environmental Change*, *Geoforum*, 23/1992, s. 325.

² K. Górską-Rożej, *Kształtowanie odporności na zagrożenia w społecznościach lokalnych*, *Przegląd Policyjny*, (129)/2018, s. 65.

³ S. Carpenter, B. Walker, J. M. Anderies, N. Abel, *From metaphor to measurement: resilience of what to what?*, *Ecosystems*, 4(8)/2001, s. 766-779.

adaptacyjnych można zaliczyć: wysoki poziom kapitału społecznego, rozwój gospodarczy, odpowiednią komunikację, czy też kompetencje interpersonalne⁴.

Przedmiotem badań w niniejszym artykule jest adaptacja oraz będące jej podstawą, umiejętności adaptacyjne społeczności lokalnych. Za główny cel badań uznano uzasadnienie znaczenia adaptacji oraz umiejętności adaptacyjnych w procesie kształtowania odporności na zagrożenia w społecznościach na poziomie lokalnym. Problem badawczy wygenerowano w postaci następującego pytania: *Dlaczego adaptacja oraz podnoszenie poziomu umiejętności adaptacyjnych jest kluczowe w procesie kształtowania odporności na zagrożenia w społecznościach na poziomie lokalnym?*

WSPÓŁCZESNE ZAGROŻENIA – Dyskurs teoretyczno-analityczny

Każdy z nas posiada i żyje według określonych wartości, a także stara się egzystować w taki sposób, by zaspokajać swoje potrzeby, tj. fizjologiczne, bezpieczeństwa, uznania, przynależności czy samorealizacji. Niestety rzeczywistość, w której przyszło nam dziś funkcjonować nacechowana jest licznymi sytuacjami niepożądanymi wywołanymi przez zagrożenia. Te ostatnie można scharakteryzować jako dynamiczne, niekiedy trudne do przewidzenia, a także przybierające różnorodne formy. Prawdopodobnie związane jest to z zanikiem jednych, a „promocją” i ewolucją innych wraz z rozwojem technologii (pojawienie się i drastyczny rozwój sztucznej inteligencji), gospodarki, czy też nauki⁵. Wachlarz zagrożeń jest szeroki, dlatego też bardzo istotna w funkcjonowaniu społeczeństw, społeczności lokalnych oraz jednostek jest świadomość ich istnienia oraz przygotowywanie się na możliwość ich wystąpienia. Autorka zwraca szczególną uwagę na niedokonaną formę czasownika (patrz: przygotowywanie się) z uwagi na fakt, iż współcześnie powinniśmy traktować te czynności jako proces, który nigdy nie powinien się zakończyć. W procesie przygotowywania się do zagrożeń trzeba być twórczym, innowacyjnym i elastycznym, a także stale monitorować warunki otoczenia zewnętrznego zarówno bliższego, jak i dalszego. Bez tego nigdy jako społeczeństwo, nie będziemy w stanie zweryfikować zagrożenia oraz zareagować na nie.

---

⁴ F. H. Norris, S. P. Stevens, B. Pfefferbaum, K. F. Wyche, *Community Resilience as a Metaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for Disaster Readiness*, *American Journal of Community Psychology*, 41/2008, s. 136-137.

⁵ T. Kaczmarczyk, A. Bogucka, *Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, *Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono*, 1(1)/2022, s. 152.

Od kilku lat jesteśmy świadkami diametralnej zmiany w przykładach zagrożeń, z którymi musimy się mierzyć. Ich charakter jest bardzo dynamiczny, co zmusiło nas do konieczności zmian w kontekście politycznym, prawnym, międzynarodowym, gospodarczym, ekonomicznym, technologicznym, ale i społecznym. W związku z powyższym zasadnym staje się twierdzenie, że nieodzownym elementem radzenia sobie z zagrożeniami staje się podnoszenie poziomu odporności na nie.

Czym jest przywołane wyżej zagrożenie? W prostym tłumaczeniu zagrożenie to wynik braku poczucia bezpieczeństwa. Dla człowieka jest ono niekorzystną sytuacją, która dezorganizuje ustalony schemat działania, są to niesprzyjające czynniki, które przyczyniają się do zachwiania społecznie uznawanego porządku⁶. Zagrożenie ma miejsce, gdy grozi danemu podmiotowi utrata dobra, które ono posiada, bądź też, gdy podmiot ma problem z nabyciem dobra, które powinno być nabyte. Przenosząc powyższe spostrzeżenia na grunt szeroko rozumianego bezpieczeństwa należy uznać, iż zagrożenie jest sytuacją, w której pojawia się zwiększone prawdopodobieństwo powstania stanu niebezpiecznego dla określonego podmiotu bądź otoczenia. W literaturze przedmiotu odnaleźć można liczne definicje omawianego pojęcia. W związku z powyższym autorka artykułu uznała za zasadne przytoczenie kilku definicji (tabela 1), które zostały przyjęte w nauce.

Tabela 1
Wybrane definicje terminu zagrożenie.

Treść definicji
Sytuacja lub stan, który komuś zagraża lub w którym ktoś czuje się zagrożony, bądź też ktoś, kto stwarza taką sytuację.
Sytuacja, w której pojawia się prawdopodobieństwo powstania stanu niebezpiecznego dla otoczenia, przyjmując za podstawę dziedzinę, w których może wystąpić zagrożenie.
Zdarzenie spowodowane przyczynami losowymi (naturalnymi) lub nielosowymi (celowymi), które wywiera negatywny wpływ na funkcjonowanie danego systemu lub powoduje niekorzystne (niebezpieczne) zmiany w jego otoczeniu wewnętrznym lub zewnętrznym.
Zjawiska fizyczne lub społeczne powodujące stan niepewności i obaw, czyli naruszające bezpieczeństwo.

Źródło: opracowanie własne na przykładzie wybranej literatury przedmiotu: *Słownik języka polskiego*, t. 1, M. Szymczak (red.), PWN, Warszawa 1996, s. 147; *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2002, s. 162; K. Ficoń, *Inżynieria zarządzania kryzysowego*, Gdynia 2007, s. 76; P. Guła, J. Prońko, B. Wiśniewski, *Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*, Bielsko-Biała 2009, s. 13.

⁶ J. Ziarko, J. Walas-Trębacz, *Podstawy zarządzania kryzysowego*, cz. 1. Kraków 2010, s. 21.

Ciekawą, z punktu widzenia autorki artykułu, definicję zagrożenia przedstawił K. Ficoń, który uważa, że zagrożenie to zdarzenie spowodowane przyczynami losowymi (naturalnymi) lub nielosowymi (celowymi), które wywiera negatywny wpływ na funkcjonowanie danego systemu lub powoduje niekorzystne (niebezpieczne) zmiany w jego otoczeniu wewnętrznym lub zewnętrznym. Twierdzi ponadto, że kumulowane i nierozwiązywane na czas zagrożenia mogą prowadzić do zaistnienia sytuacji kryzysowych zarówno w rozpatrywanym systemie, jak też w określonym środowisku systemowym⁷.

Termin zagrożenie może być uznawany jako kompleksowy i wieloznaczny, ponieważ często rozpatrywany jest z perspektywy wielu dyscyplin naukowych. Dotyczy on niekiedy człowieka, organizacji, społeczeństw, bądź też skomplikowanych procesów społecznych, czy też zjawisk przyrodniczych.

PRÓBA DEFINICJI ODPORNOŚCI NA ZAGROŻENIA

Na wstępie warto zaznaczyć, że samo pojęcie odporność stało się terminem modnym, często używanym w różnych dziedzinach nauki. Po raz pierwszy formalnie użyto go w zakresie ekologii (lata 70. XX wieku), jako szansa, sposobność danego systemu do akceptacji zmian i kontynuacji sprawnego funkcjonowania⁸. Pojęcie swoje korzenie posiada także w psychologii, psychiatrii czy fizyce⁹. Naukowe zastosowanie znalazło również w bezpieczeństwie oraz zarządzaniu.

Nawiązując do powyższego, w literaturze przedmiotu termin odporność jest definiowany wielokierunkowo, w zależności od poruszanej problematyki oraz stosowanych ram metodyki badawczej. W tabeli 2 autorka artykułu postanowiła przytoczyć wybrane definicje odporności, w których, w jej odczuciu, w największym stopniu oddano jej istotę.

Odporność na zagrożenia powinna być postrzegana jako umiejętność przewidywania, diagnozowania i przeciwdziałania wszystkim elementom, zjawiskom i zdarzeniom, które znacząco obniżają normalne funkcjonowanie społeczeństwa. Zmiany w otoczeniu, z jakimi muszą mierzyć się społeczeństwa są nieuniknione, niekiedy po prostu ciężko nam przewidzieć to, co może się wydarzyć, jesteśmy zaskoczeni rozwojem zdarzeń, często nie mamy na nie

---

⁷ K. Ficoń, *Inżynieria zarządzania kryzysowego*, Gdynia 2007, s. 76.

⁸ K. Sienkiewicz-Małyjurek, *Skuteczne zarządzanie kryzysowe*, Difin, Warszawa 2015, s. 91.

⁹ *Ibidem*

wpływu. W związku z tym podwyższanie poziomu odporności na zagrożenia, czy też niepożądane zdarzenia w społecznościach na poziomie lokalnym ma obecnie priorytetowe znaczenie i zasadniczo warunkuje ich przetrwanie oraz rozwój.

Tabela 2

Wybrane definicje terminu odporność.

Treść definicji
Odporność to świadomość potencjalnych zagrożeń, umiejętność adekwatnej reakcji, zaangażowana postawa w przeciwdziałaniu niebezpiecznym zjawiskom czy tendencjom.
Odporność to zdolność systemu społecznego (np. organizacji, miasta lub społeczeństwa) do proaktywnego przystosowania się do zaburzeń postrzeganych w tymże systemie i umiejętnego wychodzenia z nich.
Odporność to szybkość, z jaką system wraca do stanu pierwotnego po zaistnieniu zagrożenia.
Zdolność do przygotowania, przeciwstawienia się i adaptacji do zmieniających się warunków oraz szybkiego powrotu do stanu normalnego.
Zdolność społeczności lokalnej, potencjalnie narażonej na zagrożenia, do adaptacji poprzez przeciwstawianie się lub wprowadzanie zmian, w celu osiągnięcia i utrzymania akceptowalnego poziomu funkcjonowania.
Odporność jako zdolność gospodarki, społeczeństwa, organizacji lub jednostki do skutecznego powrotu do stanu sprzed nieoczekiwanego szoku.
Odporność to zdolność gospodarki lub społeczeństwa do minimalizacji strat w poziomie życia, w przypadku wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń.

Źródło: opracowanie własne na przykładzie wybranej literatury przedmiotu: *Rządowe Centrum Bezpieczeństwa. Społeczeństwo odporne na zagrożenia*. <https://www.gov.pl/web/rcb/spoleczenstwo-odporne-na-zagrozenia> (dostęp: 08.04.2024 r.); L. K. Comfort, A. Boin, Ch. C. Demchak (red.), *Designing Resilience: Preparing for Extreme Events*, University of Pittsburgh, Pittsburgh 2021, s. 9; S. L. Pimm, *The complexity and stability of ecosystems*, Nature 307, s. 322-323; B. M. Ayyub, *Systems resilience for multihazard environments: definition, metrics, and valuation for decision making*, „Risk Analysis”, nr 34/2014, s. 343; K. Dow, *Exploring Differences in Our Common Future(s) – The Meaning of Vulnerability to Global Environmental Change*, „Geoforum”, nr 23/1992, s. 325; P. Regibeau, K. Rockett, *Economic Analysis of resilience: a framework for Local Policy Response Based on new Case Studies*, „Journal of Innovation Economics & Management”, nr 11/2013, s. 107-120; S. Hallegatte, *Economic Resilience. Definition and Measurement*, Policy Research Working Paper nr 6852/2004, The World Bank, s. 2-3.

Bardzo często odporność jest postrzegana jako świadoma umiejętność do wprowadzania niezbędnych zmian, które dadzą społeczności lokalnej szansę na przetrwanie, a w efekcie dalszy rozwój. Takie działania umożliwiają z kolei posiadanie przez członków tejże społeczności tzw. umiejętności adaptacyjnych, inaczej nazywanych dostosowawczymi. Odporność rozumieć należy również jako sumę niepożądanych zdarzeń, które społeczność lokalna jest w stanie przetrwać, a w efekcie usprawnić swoje funkcjonowanie wykorzystując zdobyte doświadczenie i wiedzę. Istotą odporności na zagrożenia jest posiadanie przez daną grupę społeczną

umiejętności do implikowania nieprzewidzianych zmian, natomiast jej celem jest powrót do stanu akceptowanego¹⁰.

ADAPTACJA O UMIEJĘTNOŚCI ADAPTACYJNE FUNDAMENTEM ODPORNÝCH SPOŁECZNOŚCI

Analizując literaturę przedmiotu można odnaleźć różne podejścia do pojęcia adaptacji. W naukach przyrodniczych odnosić ją należy do rozwoju behawioralnych lub genetycznych cech, dzięki którym poszczególne organizmy mają szansę przetrwać w środowisku¹¹. Z kolei z socjologicznego punktu widzenia adaptację powinno się rozumieć jako behawioralne, kulturowe oraz technologiczne przystosowanie się jednostek, grup społecznych czy też instytucji do zmian, jakie zachodzą w otoczeniu¹². Adaptację postrzega się także jako dostosowanie zachowań i cech danego systemu w celu zwiększenia jego zdolności do radzenia sobie z zagrożeniami zewnętrznymi, pozwala ona zredukować ryzyko związane z tymi zagrożeniami poprzez zmniejszenie podatności społecznej¹³. Adaptacja jest częścią odporności i obejmuje zdolność dostosowywania się do zmieniających się uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych, a tym samym umożliwia rozwój zgodnie z istniejącymi trendami¹⁴. W tabeli 3 zaprezentowano wybrane definicje adaptacji na podstawie analizy literatury przedmiotu.

Tabela 3

Wybrane definicje terminu adaptacja.

Treść definicji
Proces, działanie lub wynik uzyskany w danym systemie (np. w społeczności, grupie, gospodarstwie domowym, sektorze, kraju) w efekcie podjęcia czynności dostosowawczych.
Przystosowanie organizmów do zmiennych warunków; zmniejszenie odczuwania określonych bodźców.
Część odporności, która obejmuje zdolność dostosowywania się do zmieniających się uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych, a tym samym umożliwia rozwój zgodnie z istniejącymi trendami.
Dostosowanie zachowań i cech danego systemu w celu zwiększenia jego zdolności do radzenia sobie z zagrożeniami zewnętrznymi, pozwala zredukować ryzyko związane z tymi zagrożeniami poprzez zmniejszenie podatności społecznej.
To konieczność inteligentnego dostosowywania się do zmieniających się czynników zewnętrznych.

Źródło: opracowanie własne na przykładzie wybranej literatury przedmiotu: B. Smit, *Adaptation, adaptive capacity and vulnerability*, "Global Environmental Change", nr 16(3)/2006, s. 283-284; *Internetowy słownik języka polskiego*

¹⁰ P. Aldunce, R. Beilin, J. Handmer, *Framing disaster resilience: The implications of the diverse conceptualisations of „bouncing back”*, Disaster Prevention and Management, nr 23/2014, s. 255-262.

¹¹ N. Wolański, *Ekologia człowieka. Ewolucja i dostosowanie biokulturowe*. PWN, Warszawa 2020, s. 236-248.

¹² B. Smit, *Adaptation, adaptive capacity and vulnerability*, Global Environmental Change, 16(3)/2016, s. 283-284.

¹³ F. Berkers, O. Young, *The globalization of socio-ecological systems: An agenda for scientific research*, Global Environmental Change, 16(3)/2006, s. 304-314.

¹⁴ C. Folke, S.R. Carpenter, B. Walker, M. Scheffer, *Resilience thinking: integrating resilience, adaptability and transformability*, Ecology and Society, 16(3)/2010, s. 20-21.

PWN. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/adaptacj%C4%85.html> (dostęp na: 2.04.2024 r.); K. Sienkiewicz-Małyjurek, *Skuteczne zarządzanie kryzysowe*, Warszawa 2015, s. 111; F. Berkers, O. Young, *The globalization of socio-ecological systems: An agenda for scientific research*, "Global Environmental Change", nr 16(3)/2006, s. 304-314; P. Legutko-Kobus, *Adaptacja do zmian klimatu jako wyzwanie polityki rozwoju miast w kontekście krajowym i europejskim*, Biuletyn KPZK PAN, 268/2017, s. 92.

Adaptacja społeczna jest uaktywniana przy pomocy umiejętności adaptacyjnych. To one wpływają na zwiększanie odporności oraz zmniejszanie podatności na zagrożenia w społecznościach lokalnych. Umiejętności adaptacyjne są także bezpośrednio związane ze sprawnym i skutecznym zarządzaniem bezpieczeństwem społeczności lokalnych, ponieważ pozwalają na dostosowanie się jednostek i grup do potencjalnych zagrożeń, dotyczą zmian w administracyjnych strukturach zarządzania społecznością lokalną, pozwalają na odpowiednią komunikację społeczną, proces edukacji społecznej, budowanie kapitału społecznego czy też wzmacnianie możliwości ekonomicznych społeczeństwa. W związku z powyższym warto wymienić składniki umiejętności adaptacyjnych, które obejmują m.in.¹⁵:

- odpowiednią komunikację (ilość i jakość przekazywanych oraz pozyskiwanych informacji, minimalizowanie niepewności i chaosu, feedback, aktualizowanie informacji, selekcja informacji);
- wysoki poziom kapitału społecznego (zaufanie, współpracę, empatię, nawiązywanie i utrzymywanie kontaktów, wsparcie społeczne, lokalny patriotyzm, wzrost znaczenia lokalnej demokracji, odpowiedzialność obywatelska);
- kompetencje interpersonalne (umiejętność przyjmowania krytyki, kreatywność, partnerstwo, wspólne rozwiązywanie problemów, przywództwo, współpraca, współdziałanie, umiejętność słuchania, empatię, inteligencja emocjonalna);
- rozwój gospodarczy (wysoki poziom zasobów gospodarczych, równomierny dostęp do zasobów gospodarczych, możliwości wyboru i autonomii decyzji, edukacja).

Powyższe treści zobrazowano na rysunku 1. Warto zwrócić uwagę, że poziom odporności na zagrożenia danej społeczności lokalnej jest uzależniony od jakości umiejętności adaptacyjnych. Te ostatnie pozwalają poszczególnym jednostkom, jak i całym grupom podchodzić do wszelkiego rodzaju zmian w sposób dynamiczny, elastyczny oraz innowacyjny. Autorka grafiki w piątym filarze, składającym się na całość umiejętności adaptacyjnych, celowo zostawiła

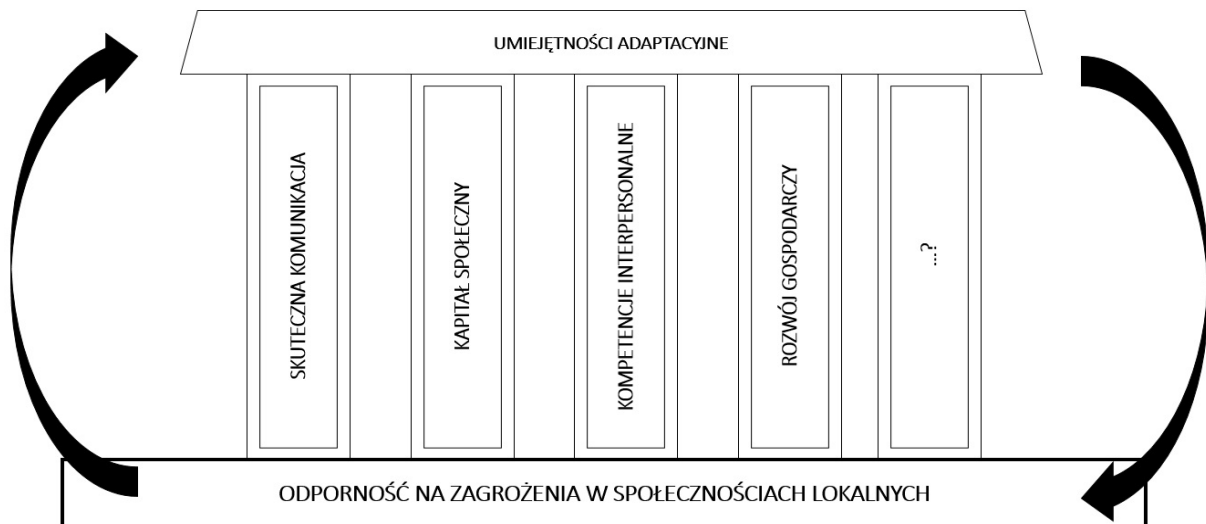
---

¹⁵ F. H. Norris, S. P. Stevens, B. Pfefferbaum, K. F. Wyche, *op. cit.*, s. 136.

puste miejsce, z uwagi na fakt, iż jako współczesne społeczności lokalne żyjemy w świecie dynamicznym, nieprzewidywalnym, chaotycznym, co wymusi na niej, w ramach prowadzonych badań naukowych, uzupełnienie owego miejsca o nowy składnik, dzięki któremu będziemy w stanie dalej podnosić poziom odporności w nowych realiach, w przyszłości. Autorka artykułu stawia hipotezę, iż będą to umiejętności cyfrowe (przede wszystkim wykorzystywanie i współpraca ze sztuczną inteligencją).

Rys 1

Zależność między odpornością na zagrożenia a umiejętnościami adaptacyjnymi.

Źródło: opracowanie własne.

We współczesnym podejściu do kształtowania odporności na zagrożenia w społecznościach lokalnych doskonalenie wyżej wymienionych umiejętności adaptacyjnych wiąże się z następującymi działaniami¹⁶:

1. Rozwijaniem sieci organizacyjnych. Stworzone sieci organizacyjne, nawiązane relacje międzyludzkie, znajomości są podstawą do natychmiastowej, wspólnej reakcji na zagrożenia. Ponadto stwarzają możliwości do szybkiego podjęcia decyzji co do działań, jakie należy zrealizować oraz organizacji zasobów i planu ich wykorzystania.

¹⁶ F. H. Norris, S. P. Stevens, B. Pfefferbaum, K. F. Wyche, op. cit., s. 142-145.

2. Powszechnym dostępem do kapitału społecznego, czyli wzajemnych relacji oraz zaufania jednostek. Włączenie społeczności lokalnej w procesy planowania i przygotowywania zadań, które nota bene dotyczą w sposób bezpośredni tejże społeczności, sprawia, że każda jednostka posiada dostęp do opisywanego kapitału. Dzięki takiemu postępowaniu rośnie odporność społeczności lokalnej, ponieważ wzrasta jej poziom autarkizmu.
3. Wspieraniem lokalnych inicjatyw społecznych.
4. Pozyskiwaniem informacji (zwracając uwagę na dostęp do lokalnej wiedzy i umiejętności, upowszechnianie informacji, planowanie i realizowanie szkoleń dla społeczności lokalnej, budowanie kultury społecznej).
5. Poszerzaniem i modernizowaniem zasobów gospodarczych społeczeństwa, od czego zależy minimalizowanie ryzyka występowania destrukcyjnych zjawisk oraz usprawnianie sposobów ich rozpowszechniania. Warto zastanowić się w tym miejscu nad skonstruowaniem różnorodności gospodarczej, dzięki czemu osoby najbardziej potrzebujące, w chwili wystąpienia zdarzenia, będą miały bezpośredni dostęp do zasobów. W takiej sytuacji odpowiedzialne zarządzanie zasobami, twórcze rozwiązywanie sytuacji problemowych oraz realizacja działań politycznych w sposób demokratyczny, uwzględniający dobro społeczne, ma nietuzinkowe znaczenie w kształtowaniu odporności społeczności lokalnych.

Odnosząc się do powyższego zasadnym jest także wskazanie, iż umiejętności dostosowywania się do zmiennych warunków otoczenia są niestety ograniczone wieloma uwarunkowaniami, tj.¹⁷:

- uwarunkowania finansowe;
- uwarunkowania fizyczne;
- uwarunkowania społeczne;
- uwarunkowania prawno-polityczne;
- uwarunkowania administracyjne.

Uwarunkowania finansowe odnoszą się do zasobności indywidualnych portfeli, możliwości finansowych poszczególnych osób oraz całej społeczności lokalnej. Ten rodzaj uwarunkowań rozpatrywany jest głównie w kontekście radzenia sobie w chwili wystąpienia zagrożenia lub

---

¹⁷ J. Birkmann, *First- and second- order adaptation to natural hazards and extreme events in the context of climate change*, *Natural Hazards*, 58(2)/2011, s. 814.

w czasie przygotowywania na jego pojawianie się. Uwarunkowania fizyczne dotyczą jakości i ilości infrastruktury oraz jej podatności na zagrożenia, a także odnoszą się do warunków środowiskowych w jakich funkcjonuje dana społeczność lokalna. Uwarunkowania społeczne implikują poziom relacji międzyludzkich, ich jakość i czas trwania, poziom zaufania jednostek względem siebie oraz umiejętność współpracy. Uwarunkowania polityczne modelują funkcjonowanie społeczności lokalnych oraz kształtują poziom ich zdolności adaptacyjnych, na co społeczności te nie mają wpływu (jedyną ingerencją ze strony społeczeństwa może być wysoka frekwencja wyborcza w czasie wyborów samorządowych). Ścisłe powiązane z uwarunkowaniami politycznymi są uwarunkowania administracyjne, które dotyczą relacji z władzami samorządowymi, ich aktywności lub bierności. Warto także nadmienić, że wpływ na liczne ograniczenia zdolności adaptacyjnych społeczności lokalnych ma poziom rozwoju regionu, jaki te zamieszkują. Ograniczenia są wynikiem nieodpowiednich relacji między władzą a społecznością lokalną, a także zależą od indywidualnych cech instytucji, które są w stanie podejmować różnorodne działania na rzecz zwiększania umiejętności adaptacyjnych w danym regionie, np.:

- zachęcać społeczność lokalną do współuczestniczenia w podejmowaniu decyzji dotyczących spraw lokalnych;
- wspólnie z mieszkańcami prowadzić pewne ustalenia decyzyjne;
- zwiększać kompetencje urzędników;
- zwiększać możliwości uczenia się na popełnionych błędach.

Z kolei czynniki, które wpływają na kształt umiejętności adaptacyjnych można podzielić na: strategiczne oraz operacyjne¹⁸. Te ostatnie uznawane są za tzw. czynniki twarde, techniczne. Odnoszą się zatem do planowania długofalowego, które przekłada się w efekcie na sprawną realizację zadań w trakcie wystąpienia zagrożenia. Ponadto zwraca się przy nich uwagę na rolę przywództwa w działaniu grupowym, podział pracy, umiejętność komunikowania i pozyskiwania informacji. Czynniki strategiczne dotyczą aspektów miękkich tj. wiedza, kultura społeczna, kultura organizacyjna, postawy i wartości członków społeczności lokalnej, relacje społeczne, relacje z władzą lokalną. W związku z powyższym zasadnym jest twierdzenie, że zdolności adaptacyjne służą w kształtowaniu odporności na zagrożenia w społecznościach lokalnych

---

¹⁸ D. Armitage, *Adaptive Capacity and Community-Based Natural Resource Management*, Environmental Management, 35(6)/2005, s. 707-708.

do wzmocnienia umiejętności elastycznego reagowania na zmiany zachodzące w otoczeniu. To właśnie adaptacja odnosi się do owych zmian, które mają znaczący wpływ na przetrwanie społeczeństwa w nowych warunkach w perspektywie długofalowej.

PODSUMOWANIE

Działania społeczności lokalnych mające charakter adaptacyjny mogą być realizowane w sposób wyprzedzający lub bierny, w sposób jednostkowy lub planowany. Współczesne podejście do kształtowania odporności na zagrożenia skupia się na planowanej i innowacyjnej adaptacji. Dzięki takim działaniom możliwe jest zmniejszenie podatności na niepożądane bodźce oraz wzrost tytułowej odporności. Analizując literaturę przedmiotu, odnosząc się do treści zawartych w niniejszym artykule należy twierdzić, że podstawowym celem umiejętności adaptacyjnych w kształtowaniu odporności na zagrożenia w społecznościach lokalnych jest podnoszenie poziomu umiejętności elastycznego reagowania na liczne zmiany i zakłócenia otoczenia, w jakim one funkcjonują. Reasumując warto wskazać elementarne działania, dzięki którym realnie można zwiększać bądź utrzymywać na akceptowanym poziomie umiejętności adaptacyjne społeczności lokalnych. Autorka artykułu zwraca w tym aspekcie uwagę na:

1. Zaangażowanie (współpracę wszystkich członków społeczności lokalnej, działania grupowe, dążenie do wspólnego dobra, podwyższanie świadomości w kontekście lokalnego współzarządzania, utrzymywania demokracji lokalnej na wymaganym poziomie).
2. Dialog społeczny (pozyskiwanie informacji, dzielenie się informacją, dzielenie się pomysłami, wspólne poszukiwanie praktycznego konsensusu i podejmowanie decyzji akceptowanych przez społeczność lokalną, eliminowanie zjawiska wykluczenia informacyjnego).
3. Edukację (zrozumienie natury oraz rozmiarów zagrożeń, świadomość społeczna dotycząca zagrożeń, dostęp do programów podnoszących świadomość społeczną, dostęp do Internetu oraz innych, różnorodnych (!) mediów, programy kształcenia dzieci i młodzieży uwzględniające identyfikację zagrożeń oraz sposoby zachowywania się na wypadek wystąpienia/zidentyfikowania zagrożenia, znaczenie bezpieczeństwa w naszej egzystencji, istoty samorządu lokalnego).

Odnosząc się do powyższego należy twierdzić, że do nabywania i doskonalenia umiejętności adaptacyjnych oraz, w efekcie, kształtowania odporności na zagrożenia przez społeczności na poziomie lokalnym potrzebna jest na początku edukacja tychże społeczności (należy zaznaczyć, że już od najmłodszych lat), następnie na bazie zdobytej wiedzy budowanie i utrzymywanie dialogu społecznego, co powinno samoistnie skutkować zaangażowaniem jednostek w sprawy wspólne.

BIBLIOGRAFIA

REFERENCES LIST

PIŚMIENNICTWO

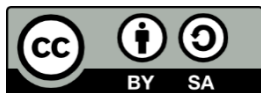
LITERATURE

- Aldunce P., Beilin R., Handmer J., *Framing disaster resilience: The implications of the diverse conceptualisations of „bouncing back”*, *Disaster Prevention and Management*, nr 23/2014, s. 255-262.
- Armitage D., *Adaptive Capacity and Community-Based Natural Resource Management*, *Environmental Management*, 35(6)/2005, s. 707-708.
- Ayyub B. M., *Systems resilience for multihazard environments: definition, metrics, and valuation for decision making*, „*Risk Analysis*”, nr 34/2014, s. 343
- Berkers F., Young O., *The globalization of socio-ecological systems: An agenda for scientific research*, *Global Environmental Change*, 16(3)/2006, s. 304-314.
- Birkmann J., *First- and second- order adaptation to natural hazards and extreme events in the context of climate change*, *Natural Hazards*, 58(2)/2011, s. 814.
- Carpenter S., Walker B., Anderies J. M., Abel N., *From metaphor to measurement: resilience of what to what?*, *Ecosystems*, 4(8)/2001, s. 766-779.
- Comfort L. K., Boin A., Demchak Ch. C. (red.), *Designing Resilience: Preparing for Extreme Events*, University of Pittsburgh, Pittsburgh 2021, s. 9
- Dow K., *Exploring Differences in Our Common Future(s) – The Meaning of Vulnerability to Global Environmental Change*, *Geoforum*, 23/1992, s. 325.
- Ficoń K., *Inżynieria zarządzania kryzysowego*, Gdynia 2007, s. 76.
- Folke C., Carpenter S. R., Walker B., Scheffer M., *Resilience thinking: integrating resilience, adaptability and transformability*, *Ecology and Society*, 16(3)/2010, s. 20-21.
- Górska-Rożej K., *Kształtowanie odporności na zagrożenia w społecznościach lokalnych*, *Przegląd Policyjny*, (129)/2018, s. 65.
- Guła P., Prońko J., Wiśniewski B., *Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*, Bielsko-Biała 2009, s. 13.
- Hallegatte S., *Economic Resilience. Definition and Measurement*, Policy Research Working Paper nr 6852/2004, The World Bank, s. 2-3.
- Internetowy słownik języka polskiego PWN. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/adaptacja%20C4%85.html> (dostęp na: 2.04.2024 r.)

- Kaczmarczyk T., Bogucka A., Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa państwa, Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono, 1(1)/2022, s. 152.
- Legutko-Kobus P., Adaptacja do zmian klimatu jako wyzwanie polityki rozwoju miast w kontekście krajowym i europejskim, Biuletyn KPZK PAN, 268/2017, s. 92.
- Norris F. H., Stevens S. P., Pfefferbaum B., Wyche K. F., Community Resilience as a Metaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for Disaster Readiness, American Journal of Community Psychology, 41/2008, s. 136-137.
- Pimm S. L., The complexity and stability of ecosystems, Nature 307, s. 322-323
- Regibeau P., Rockett K., Economic Analysis of resilience: a framework for Local Policy Response Based on new Case Studies, „Journal of Innovation Economics & Management”, nr 11/2013, s. 107-120.
- Rządowe Centrum Bezpieczeństwa. Społeczeństwo odporne na zagrożenia. <https://www.gov.pl/web/rcb/spoleczenstwo-odporne-na-zagrozenia> (dostęp: 08.04.2024 r.)
- Sienkiewicz-Małyjurek K., Skuteczne zarządzanie kryzysowe, Difin, Warszawa 2015, s. 91.
- Słownik języka polskiego, t. 1, M. Szymczak (red.), PWN, Warszawa 1996, s. 147.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2002, s. 162
- Smit B., Adaptation, adaptive capacity and vulnerability, Global Environmental Change, 16(3)/2016, s. 283-284.
- Wolański N., Ekologia człowieka. Ewolucja i dostosowanie biokulturowe. PWN, Warszawa 2020, s. 236-248.
- Ziarko J., Walas-Trębacz J., Podstawy zarządzania kryzysowego, cz. 1. Kraków 2010, s. 21.

Copyright (c) 2024 Karina Górską-Rożej

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.